

Tijdschrift van de

9e jaargang nr. **4**

Stichting voor
Toepassing van de
Individual
Psychologie

maatschappij
op gebied
persoonlijke gr.

Port payé
Abcoude

Kulker, Gerard
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude-RD

S.T.I.P.
Sekretariaat
C.R. Peelen
Achter de Kerken 165
1391 JG ABCOUDDE, Tel. 02946-4314

MENSENKENNIS, OPVOEDING, PERSOONLIJKE GROEI is een tijdschrift dat wordt uitgegeven door de S.T.I.P. (Stichting voor Toepassing van de Individualpsychologie. Het is bestemd voor iedereen, die belangstelling heeft voor de leer en de toepassing van de INDIVIDUALPSYCHOLOGIE van Alfred Adler e.a. Het blad wordt toegezonden aan degenen, die d.m.v. een jaarlijkse bijdrage van minimaal f 25,00 het werk van de S.T.I.P. mogelijk maken en voorts aan allen die daarom verzoeken.

Losse nummers worden op verzoek tegen kostprijs toegezonden.

S.T.I.P.-BESTUUR

TELEFOON

voorzitter	Willy van Vuuren	Rotterdam	010-4563382
2de voorzitter	Theo Schoenaker	Züntersbach	093 997413130
sekretaris	Gerard Peelen	Abcoude	02946-4314
2de sekretaresse	Joke Peelen	Abcoude	02946-4314
penningmeester	vacature		
2de penningmeester	Hilde van Amerongen	Nieuwegein	03402-32476
Redactie/onderwijs	Maarten Hurts	Nieuwegein	03402-32476
lid	Rida van Dongen	Rotterdam	010-4528399
lid	Adri v.d. Horst	Westervoort	08303-12964

SEKRETARIAAT

Achter de Kerken 165, 1391 LG Abcoude. Tel: 02946-4314
Doorgeven van adreswijzigingen en alle betalingen.

PENNINGMEESTER

Ottersveen 124, 3205 VG Spijkenisse
Birn: 3101100 t.n.v. S.T.I.P. te Spijkenisse.

BOEKENVERKOOP

Joke en Gerard Peelen, adres zie boven.

REDAKTIE

Gerard Peelen & Maarten Hurts

niet gelijk te hebben, noch volmaakt te zijn. *Mens-zijn* betekent nuttig te zijn, bijdragen te leveren, niet zichzelf en anderen te veroordelen, dingen te nemen zoals ze zijn en er het beste van te maken! Hiervoor is geloof in en respect voor jezelf een vereiste. Maar daaraan dient iets vooraf te gaan, namelijk dat we ons niet te veel bezig houden met tekortkomingen, omdat indien we onder de indruk zijn van, en bezig zijn met tekortkomingen, we geen respect hebben, noch voor onszelf, noch voor anderen.

We moeten de kunst gaan verstaan ons er bewust van te zijn, dat we goed genoeg zijn zoals we zijn - omdat we nooit beter zullen zijn, ongeacht de kennis die we nog kunnen veroveren, de vaardigheden of status, geld of wat dan ook. Indien we niet in vrede met onszelf kunnen leven, zoals we zijn, zullen we die vrede nooit vinden. Dit vraagt van ons de moed om onvolmaakt te zijn. Het vraagt van ons er ons van bewust te zijn dat we geen engelen of supermensen zijn, dat we fouten maken, dat we onze fouten hebben. Maar toch denk ik dat ik best goed genoeg ben, omdat ik niet beter hoef te zijn dan anderen. En het is een enorme opluchting, wanneer je dat kunt aanvaarden.

Indien we leren te functioneren en ons best te doen voor wat het ook moge zijn; vanuit het genoegen te functioneren, kunnen we zeker zo goed groeien, misschien zelfs wel beter dan indien we onszelf drijven tot volmaaktheid - iets wat we nooit zullen bereiken.

We moeten leren te leven met onszelf met de realiteit van onze natuurlijke beperkingen en in het volle bewustzijn van onze eigen kracht.

DOELSTELLING S.T.I.P.

- * Bekendmaking en verspreiding van de principes van de Individualpsychologie van Alfred Adler.
- * Bevordering van de toepassing van deze principes in opvoeding, zelfopvoeding, onderwijs en bedrijfsleven.
- * Hulp bieden bij de praktische toepassing van de Individualpsychologie

INHOUD

INFO S.T.I.P.	pag.	2
Doelstelling	pag.	3
Inhoud	pag.	4
Beste lezer	pag.	5
Onder de aandacht	pag.	7
De Vijfde Levenstaak	pag.	8
De moed om onvolmaakt te zijn	pag.	16

veel speelruimte, kan geen enkel besluit nemen, omdat we er nooit zeker van kunnen zijn dat we gelijk hebben. Vooraf te stellen dat je gelijk hebt, is onjuist en leidt er in het algemeen toe dat je van je gelijk gebruik gaat maken. Hebt U enig idee van het verschil tussen het logische en het psychologische gelijk? Hoe kunt U ook maar het flauwste idee hebben over hoeveel mensen hun familie en gezinsleden kwellen, omdat ze gelijk moeten hebben - en het helaas ook hebben? Er is niets erger dan iemand die altijd het juiste argument bij de hand heeft. Er is niets erger dan iemand die altijd moreel gelijk heeft en het laat voelen ook! In de Verenigde Staten hebben we te maken met een verschrikkelijk gevaar waar we aandacht voor moeten vragen. Weet U dat onze Amerikaanse vrouwen een algemene, wereldwijde bedreiging aan het worden zijn? En dat alleen maar, omdat ze zo ijverig proberen goed te zijn! Ga maar eens in een gemiddeld klaslokaal kijken; je ziet dan al deze slimme, intelligente en goede studentes - de meisjes. En de lastige hardleerse meiden die niet naar school willen komen en niet willen studeren. Kijk eens naar al die moeders die wanhopig proberen goed te zijn - en noch hun echtgenoten, noch hun kinderen krijgen ook maar enige kans.

Dit morele en logische gelijk staat vaak menselijke relaties in de weg. Om maar gelijk te kunnen hebben offer je vriendelijkheid, warmte en geduld op; als je wilt zelfs tolerantie. Neen, het verlangen naar het gelijk zal ons geen vrede brengen, zal ons niet tot samenwerking bewegen; het zal ons uiteindelijk niet meer opleveren dan dat we anderen proberen een idee te geven van hoe goed we wel zijn. Als we onszelf niet eens voor de gek kunnen houden. Neen, mens-zijn betekent

Er zijn maar weinig mensen die met ontzag de grootsheid van de natuur gadeslaan, die ook met ontzag tegenover zichzelf staan en daarbij bewondering hebben voor hun eigen lichaam, hun klieren, fysiologie, de enorme kracht van hun hersenen. Deze bewustwording van wat we zijn, missen wij omdat we maar langzaam uitgroeien boven ons autocratisch, traditioneel verleden, waarin de volksmassa niet in tel was en alleen de knappe koppen en alleen de keizer en het Goddelijke Gezag wisten wat goed was voor het volk. We hebben onszelf nog niet bevrijd van de slaafse mentaliteit van een autocratisch verleden. Hoeveel dingen zouden in ieders omgeving anders zijn geweest indien we niet zouden hebben geleefd? Hoe heeft niet een vriendelijk woord de één of ander bemoedigd en hem zoveel hebben gedaan dat hij het anders en beter heeft gedaan dan nu? En door hem is een ander gered. Hoeveel hebben we elkaar niet te bieden? Hoe machtig is ieder van ons - en is zich dat niet bewust? En dat is dan de reden voor het feit dat we niet tevreden met onszelf kunnen zijn en onszelf proberen te verheffen, bang als we zijn voor de fouten die ons kapot zouden kunnen maken en dat we zo wanhopig proberen om het gezag over anderen te krijgen. Volmaaktheid is dus in geen geval noodzakelijk, die is zelfs onmogelijk.

Er zijn mensen die altijd bang zijn om iets verkeerd te doen omdat ze hun eigen waarde niet zien; ze blijven eeuwig student omdat ze hem alleen op school kunnen vertellen wat goed is, en zij weten hoe je goede cijfers moet halen. Maar in het leven van alledag kan dat niet. Alle mensen die bang zijn om iets verkeerd te doen, die het in ieder geval bij het rechte eind willen hebben, kunnen niet goed functioneren. Slechts op één voorwaarde kun je er zeker van zijn dat je gelijk hebt, als je iets probeert te doen; zou U dat graag willen weten? Hiervoor behoeft slechts aan één enkele voorwaarde te worden voldaan, en wel dat je alleen probeert iets te doen, waarvan met betrekkelijke zekerheid is vast te stellen of je wel of niet gelijk hebt. Dat dan natuurlijk wel pas naderhand. Wanneer je iets doet kun je daar nooit zeker van zijn - alleen de resultaten tonen aan, hoe het is afgelopen. Iedereen die gelijk moet hebben heeft niet

BESTE LEZER

Als dit tijdschrift bij u in de bus valt, is het inmiddels 1990. Namens het bestuur van de STIP redactie wensen wij u een voorspoedig en succesvol jaar toe. Op pagina 2 heeft u kunnen zien dat er een vacature is ontstaan voor het eerste penningmeesterschap. Namens het bestuur zeggen wij Ilse Stammeshaus dank voor het gezondmaken van de financiële administratie. We vinden het heel jammer dat wij niet meer een beroep op jou kunnen doen.

Het bestuur zoekt derhalve naarstig naar een vervanger. Aanmeldingen bij het sekretariaat, Gerard Peelen, tel: 02946-4314.

1989 is voor de redactie een pittig jaar geweest. Wij hebben wel eens eerder gezegd, dat deze klus voor twee man met een fulltime baan, eigenlijk te veel is (getuige de late verschijning van dit nummer; excuses daarvoor). De redactie zoekt naar versterking. U kunt contact opnemen met Maarten Hurts, tel: 03402-32476, of Gerard Peelen. Bij voorbaat hartelijk dank.

Vanwege het goede contact met onze leden en donateurs vinden wij het van belang dat de kwartaaltijdschriften onderwerpen behandelen, die binnen de interessesfeer liggen van de lezers. Wij willen weten over welke onderwerpen behoefte aan informatie bestaat. Het is overigens ook mogelijk dat u zelf een bijdrage levert. We vinden dat dit tijdschrift een medium moet zijn waarvan ieder die vindt dat hij/zij iets te melden heeft, gebruik moet kunnen maken.

ONDER DE AANDACHT

De vraag naar begeleiders voor oudergroepen neemt toe!! Naast de groepen die dit jaar al van start zijn gegaan, bleek er in Rotterdam en Zevenhuizen bij de ouders belangstelling te bestaan voor cursussen "Anders omgaan met kinderen". Het team van de school in Rotterdam deed al een Gordoncursus; het vervolg was een vraag om een cursus met ouders samen. Na een themaochtend meldden zich 13 mensen aan.

In Zevenhuizen was er belangstelling van ouders met kinderen in de groepen 1 en 2 voor een oudergespreksgroep. In beide groepen zal worden gewerkt met "Kinderen dagen ons uit".

Willy van Vuuren zal de groepen begeleiden. Zij biedt tevens de mogelijkheid tot persoonlijke counseling.

Mét dit toenemen van de belangstelling voor de oudergespreksgroepen, wordt de werkdruk van onze begeleidster wel wat groot. Alhoewel er gewerkt wordt aan het opleiden van andere mensen, voorzien wij dat in de toekomst niet op korte termijn aan de vraag van ouders en leerkrachten naar cursussen kan worden voldaan. De S.T.I.P. heeft dus een steeds dringender behoefte aan *aktieve* leden, die er voor voelen om zich na hernieuwde verdieping in de I.P.-principes, in oudergespreksgroepen nuttig te kunnen maken.

DE VIJFDE LEVENSTAAK

Uit: The Individual Psychologist, 1967, 5(1)

Door: R. Dreikurs en H.H. Mosak.

Vertaling: Maarten Hurts.

In twee vorige bijdragen hebben we het gehad over de drie levenstaken van Adler en een vierde taak, omgaan met onszelf.

Bovendien zinspeelde Adler vaak op de *vijfde levenstaak*, maar hij gaf er nooit een specifieke uitleg over.

Deze levenstaak kan onder verscheidene namen schuilgaan: de spirituele, de existentiële, het zoeken naar de zin

wijzers verslaan. En ze zijn allemaal veel te eierzuchtig, daarbij gedreven door het idee hoe belangrijk ze eigenlijk zouden moeten zijn en ze vinden daarvoor geen andere uitlaatklep dan nutteloos gedrag, dus wangedrag!

OMGAAN MET ONSZELF

En zo leidt het verkeerde idee over het belang van fouten tot een verkeerd beeld van onszelf. Wij komen veel te veel onder de indruk van alles dat verkeerd is, in en om ons heen. Omdat, indien ik kritisch tegenover mezelf sta ik natuurlijk ook kritisch sta tegenover de mensen om mij heen. Indien ik zeker weet, dat ik niets waard ben moet ik op zijn minst ontdekken dat *jij* nog minder waard bent. Daar zijn we alsmaar mee bezig. Iedereen die kritisch tegenover zichzelf staat, is dat ook altijd ten opzichte van anderen.

En dus moeten we leren om in vrede met onszelf te leven en onszelf dus te nemen zoals we zijn. Maar veel mensen zeggen: "Wat stellen we eigenlijk voor? We zijn maar een klein stukje zand op de stranden van het leven, we zijn beperkt in tijd en ruimte. We zijn zo nietig en onbeduidend. Hoe kort is ons leven, hoe onbeduidend is ons bestaan. Hoe kunnen we dan nog geloven in onze kracht en macht?"

Wanneer U voor een enorme waterval staat of een zeer hoge met sneeuw bedekte berg ziet of een onweersbui meemaakt, zijn de meeste mensen geneigd zich zwak en nietig te voelen, geconfronteerd als ze worden met de macht en de majesteit van de natuur. Er zijn maar weinig mensen die hier de volgens mij enige juiste conclusie uit trekken, namelijk het besef dat al die kracht van de waterval, de majesteit van de berg, de indrukwekkendheid van de onweersbui *deel uitmaken van dezelfde levenskracht die in hen is!*

zijn dan ze kunnen zijn! Indien we kinderen het enthousiasme willen bijbrengen dat ze nodig hebben om iets af te maken met geloof in zichzelf en oog voor zijn eigen mogelijkheden dient men alle goede dingen die ze doen te benadrukken en het aantal fouten zo klein mogelijk te houden.

Een kind dat zijn onderwijzer te slim af is en in deze kunst zeer bedreven is, zal van hem nooit een complimentje krijgen voor het feit dat hij zijn vindingrijkheid zo goed gebruikt om hem te slim af te zijn. Maar dat zou dan toevallig wel de enige manier zijn om het kind van houding te doen veranderen; indien hij wat waardering zou krijgen in plaats van hem te zeggen "Dat kun je mij toch niet aandoen!" wanneer zowel de onderwijzer als het kind heel goed weet dat hij dat wel kan.

Voor ieder kind dat werkelijk studeert, zich ontwikkelt, ervaringen opdoet en zich aanpast, daartoe gedreven door angst: "Jij bent niet goed genoeg, je moet blijven doorzetten", voor elk kind dat hierin slaagt, zijn er letterlijk duizenden (!) die het opgeven! "Ik kan niet zo goed zijn als moeder en de onderwijzer willen, wat heeft het dan voor zin om het te proberen? Ik kan niet zo goed en belangrijk zijn als ik zou willen. Ik moet andere wegen zien te vinden. En die vinden ze dan in nutteloos gedrag!"

De meeste van onze jeugdige delinquenten zijn het produkt van een verderflijke eerezucht die hen is bijgebracht door goed bedoelende ouders en onderwijzers, door hen te zeggen hoe goed ze wel zouden moeten zijn, maar ze zijn liever 'goed' op een makkelijke manier dan door te studeren en zich aan te passen. Indien ze roken, joy-rijden, zich te buiten gaan aan sex, moeilijkheden maken met de politie, ruiten ingooien en noemt U maar op, dan zijn ze helden, dan zijn ze belangrijk. Het is gemakkelijker en loont veel meer de moeite, omdat ze zich dan écht belangrijk voelen en, verdoemde, onze angst geeft hen alle reden om zich belangrijk te voelen, omdat ze ons verslaan, ons, de maatschappij als geheel, zoals ze hun ouders en onder-

van het leven, de metafysische, de metapsychologische en de ontologische taak. Toch schreef hij met Jahn een boek over religie en Individual Psychologie. Nog raadselachtiger is, dat hij, in zijn pionierend zoeken, een van zijn boeken de titel "What life should mean to you" geeft, en toch over slechts drie levenstaken spreekt. In "Understanding Human Nature", stipt hij de vijfde taak even aan, waar hij een zin aldus begint: "Met (menselijke, red.) situatie bedoelen we zijn plaats in de kosmos..." en laat het onderwerp verder rusten. Adlers meest expliciete referentie aan de vijfde taak staat in "Social Interest", waar hij opmerkt, "De levenstaken ontstaan uit de relatie van de mens tot de maatschappij, de kosmische factoren en het andere geslacht" en "mensen, als produkt van deze aarde, konden in hun kosmische relatie alleen gedijen en ontwikkelen in eenheid met de gemeenschap en daarbij zowel materiële als spirituele voorzieningen te ontwerpen".

Psychologen hebben traditioneel afkerig gestaan tegenover het bespreken van deze taak, gedeeltelijk vanwege het idee van sommigen onder hen dat een dergelijk onderwerp eerder thuishoort in het gebied van de filosofie en theologie. In tegenstelling tot Adler vond Freud niet dat het ontwikkelen van een nieuwe wereldbeschouwing de taak van de psychoanalyse was. Toch zijn de existentiële taken voor veel personen de belangrijkste waarmee ze worden geconfronteerd. Paus Pius XI schrijft in *Caritate Christi Compulsi*, "Vóór God of tegen God, is eens te meer het alternatief dat zal beslissen over het lot van de mensheid...". Adler citeert in een wrange observatie Lichtenberg, die vaststelt dat meer mensen bereid zijn om te vechten voor hun geloof dan ernaar te leven. Gezien de relatie van personen t.o.v. de levenstaken betrekking hebben op geloof, overtuiging en gedragingen, zijn deze stellingnames dan geen onderwerpen waar de psychologie bij betrokken is? In ieder geval komen deze topics over de lippen van patiënten in de spreekkamers, en wel met een frequentie die overeenkomt met de mate van betrokkenheid bij de meer wereldse levenstaken. Bovendien overlappen de filosofische en psychologische aspecten

van deze taken elkaar in zo'n mate dat het moeilijk is ze te scheiden. Freud geeft een dergelijk voorbeeld van verstrengeling in de hypothese dat "nu men God als een enkelvoudige persoon ziet, de relatie van de mens tot Hem, de intimiteit en intensiteit van de relatie van het kind met zijn vader zou kunnen herkrijgen".

De recente snelle groei van de existentiële beweging in zowel Europa als de Verenigde Staten, weerspiegelt de toenemende aandacht die door psychologen gegeven wordt aan onderwerpen die vroeger als filosofisch of metafysisch werden beschouwd. Veel van deze existentiële analisten, vooral die in Wenen, zijn Adlerianen of voormalige Adlerianen, die óf nog worstelen met het probleem van de zin van het leven, óf die, zoals Frankl, er een gevonden hebben.

1. De subtaken van de existentiële taak kunnen onder vijf hoofden geplaatst worden. De eerste betreft de relatie van het individu tot God. Er is een persoonlijk besluit, meestal onbewust genomen, om al of niet in God te geloven. Is dit een volledig religieuze taak waar psychologen buiten zouden moeten blijven? Klaarblijkelijk niet. Om een psychologisch voorbeeld te noemen: de "genezing" van alcoholisten door Anonieme Alcoholisten (en de A.A. "geneest" waarschijnlijk meer alcoholisten dan wij psychologen doen) vraagt van personen om een Opperwezen te erkennen. Als iemand in God gelooft, hoe beschrijft hij die dan? Filosofisch, als Maimonides in zijn Dertien Grondregels van het Geloof? Als "de man van boven"? Als het concreet geworden idee van perfectie, grootheid en superioriteit? Pantheïstisch, zoals Spinoza doet? Is het een God der wrake die er op uit is de zondaar te straffen, of is het een God van liefde, een welwillende Vader?

Als hij deze God beschreven heeft, al of niet bewust, welke relatie heeft de persoon dan met deze God? Zoekt hij de Heer waar die gevonden kan worden? (Jesaja 54:6)

Roept hij Hem alleen aan als hij in moeilijkheden is,

werkelijke schade niet werd veroorzaakt door de fouten die men maakte, maar door het schuldgevoel, de ontmoediging die men achteraf voelde. Dan zijn de poppen pas goed aan het dansen. Zolang we nog zozeer in beslag genomen worden door het valse belang dat we hechten aan fouten, zullen we er ons voordeel niet mee kunnen doen.

ONDERWIJS

Laten we nu eens kijken wat de gevolgen hiervan zijn voor het onderwijs en voor het omgaan met onszelf. Ik beweer dat tegenwoordig in ons onderwijs het maken van fouten veel te veel centraal staat. Indien je de verschillende dingen die een onderwijzer in een klas doet, zou kunnen optellen en ook zou kunnen optellen, wat hij ieder uur en elke dag met de kinderen aan het doen is, zou U er verbaasd over staan, hoeveel dingen hij doet die te maken hebben met de fouten die kinderen hebben gemaakt. Alsof we verplicht zouden zijn ons primair bezig te houden met het verbeteren en voorkomen van fouten.

Ik heb het gevoel dat bij de meeste testen die studenten worden afgenomen het eindcijfer niet afhangt van hoeveel schitterende dingen hij gedaan of gezegd heeft, maar van het aantal fouten dat hij gemaakt heeft. En indien hij een fout heeft gemaakt kan hij geen tien meer krijgen zonder dat er rekening wordt gehouden met hoe hij andere delen van dezelfde test heeft gemaakt. Fouten verminderen de waarde. (Het aantal fouten bepaalt dus de waarde van de test.) Op deze manier dragen wij onopzettelijk nog meer bij aan de al te grote ontmoediging van onze kinderen.

Het lijkt me toe dat onze kinderen worden blootgesteld aan een reeks ontmoedigende ervaringen zowel thuis als op school. Iedereen legt de nadruk op datgene wat hij fout gedaan heeft en op wat hij fout zou kunnen doen. Wij beroven kinderen daarmee van de enige ervaring die de groei en de ontwikkeling werkelijk kan bevorderen, n.l. het ervaren van hun eigen sterke kanten. Wij belasten hen met hun afwijkingen, hun nietigheid en hun beperkingen en tegelijkertijd dwingen wij hen méér te

daarmee het gebrek aan geloof in jezelf uit, je gebrek aan zelfvertrouwen. En als gevolg van deze ontmoediging zullen we een grotere kans hebben om een fout te maken.

Maar er is nog een psychologisch mechanisme, dat het zich bezig houden met fouten zo gevaarlijk maakt. We weten tegenwoordig dat iedereen zich gedraagt *overeenskomstig datgene wat hij van zichzelf verwacht*. Wanneer je verwacht dat je iets zult gaan doen en je bent er ook werkelijk van overtuigd dat je het zult doen, dan is het zeer waarschijnlijk dat je het zult gaan doen. Je zult het niet altijd gaan doen omdat er misschien nog andere factoren in het spel zijn, maar voor zover het jezelf betreft, zul je je, wanneer je van jezelf verwacht dat je je op een bepaalde manier zult gedragen ook zeer waarschijnlijk zo gedragen.

Ik weet niet hoevelen van U dezelfde ervaring hadden toen ze leerden fietsen of skiën. Ik heb beide geleerd en had bij allebei dezelfde ervaring; toen ik voor het eerst alleen midden op straat fietste, die helemaal leeg was behalve dat ene ding dat midden op straat stond. Het is dan eigenlijk moeilijk om dat ding te raken; je kunt er toch links of rechts omheen rijden, maar toch is de kans groot het te raken *als je dat van jezelf verwacht*. Datzelfde gebeurt wanneer je aan het skiën bent en er een boom staat. Waarom zou je juist die ene boom raken? Maar de eerste keer raak je hem wel, omdat je dat van jezelf verwacht. *We gedragen ons zoals we dat van onszelf verwachten en daarom trekken we het gevaar van het maken van een fout naar ons toe, waardoor we kwetsbaarder worden.*

De fout brengt U in een hachelijke positie. Maar wanneer U er zich niet door laat ontmoedigen en indien U wilt gebruik kunt maken van Uw innerlijke kracht, zal deze hachelijke positie U slechts aanzetten tot betere en meer succesvolle pogingen. Het heeft geen zin U op te winden over geknoei melk, maar de meeste mensen die een fout maken voelen zich schuldig, ze voelen zich gedegradeerd, ze verliezen hun zelfrespect en het geloof in eigen kunnen. Keer op keer ontdekte ik dat de

in overeenstemming met het gezegde dat "er geen atheïsten in loopgraven zitten"? Koopt hij God om, om gunsten te verwerven? Ontmoet hij God regelmatig in gebeden en verkondigt hij als in psalm 145 "U (....) wil ik loven, immer, voor eeuwig"? Bestaat zijn communicatie met God uit een geloofsopleving of onderhoudt hij een "ik en Gij"-relatie met God? Of is God enkel dat Wezen dat hij op zondag in de kerk bezoekt? En tenslotte bestaat voor veel mensen hun hele relatie met God uit een bevestigend antwoord op de vraag of ze in God geloven. Naast het beschrijven van God en zijn relatie tot Hem, neemt iedereen een bepaalde houding aan t.o.v. diegenen die niet in God geloven, of diegenen die wel in God geloven, maar die niet dezelfde omschrijving of relatievorm met Hem hanteren. Hier is duidelijk een verstrengeling met de sociale taak. Is hij tolerant jegens anderen, is hij een fanaticus, een missionaris of een evangelist? Probeert hij anderen te bekeren, hen van eeuwige verdoemenis te redden, vervolgt hij hen of brengt hij hen op de brandstapel?

Natuurlijk is er een deel van de bevolking dat niet in God gelooft. Wat gebruikt de atheïst als vervanging voor het geloof in God, als hij al vindt dat hij een vervanging nodig heeft? Een rationele kijk op het universum? Een naturalistische interpretatie van het leven, een "religie zonder het bovennatuurlijke"? Lucretius, een vertegenwoordiger van het Epicurisme, beschrijft in zijn *De Rerum Natura* deze laatste zienswijze. Een eerde humanistische dan deïstische instelling? Opnieuw overlappen de spirituele en sociale taken elkaar. Wat is de houding van de atheïst tegenover gelovigen? Benijdt hij ze? Probeert hij ze te "bekereren"? Is hij tolerant of intolerant? Gaat hij mee met de meerderheid, ook al houdt hij vast aan zijn eigen overtuiging, in overeenstemming met zijn geweten?

En dan is er de agnosticus. Zet hij het probleem opzij, niet wetend of er een God is? Doet hij maar met de gelovigen mee, alhoewel hij zelf niet gelooft,

voor het geval er wél een God is? Is hij met al zijn twijfels, op zoek naar aanwijzingen voor het bestaan van God? Of is hij een positieve agnosticus, die niet zeker weet of er een God is, maar die het concept God gebruikt als een werkhypothese en zijn leven inricht alsof er een God is?

2. De tweede sub-taak betreft een overweging over wat een persoon met religie doet. Onhelst hij het, accepteert hij het, identificeert hij zich ermee, loopt hij ervoor weg, rebelleert hij ertegen, of bekeert hij zich tot een andere religie? Schaamt hij zich voor zijn religieuze identiteit en probeert hij die te verbergen? Is het accepteren van zijn religie het met anderen meedoen in een gemeenschappelijke religieuze opzet, gemeenschappelijk gebed, of gemeenschappelijke activiteit? Of is het persoonlijk geloof? Als hij tegen religie rebelleert en zijn persoonlijke behoefte eraan ontkent, neemt hij dan een Freudiaans, Marxistisch, atheïstisch of humanistisch standpunt in?

Voor sommigen kan elk van deze standpunten een "religie" worden.

Voor de meerderheid van de bevolking die zich met religie identificeert, krijgt de persoonlijke beleving of de persoonlijke kijk op de religieuze taak, inhoud door b.v. formeel lid te worden van een kerk. Is religie een zaak van regelmatige kerkgang, uitvoeren van rituelen, met of zonder gevoel? Komt een persoon alleen maar zijn verplichtingen na of stelt hij zijn geweten gerust door het aanschaffen van een orgel of een glas-in-lood raam voor zijn kerk? Bestaat zijn godsdienstigheid uit het zijn kinderen naar de zondagsschool sturen terwijl hij uitslaapt? Of is zijn godsdienstigheid gebaseerd op een gewetensvol (in sommige gevallen té gewetensvol) aanhangen van de principes en uitoefening van zijn geloof? Misschien heeft het formeel praktizeren een tweede plaats, terwijl van primair belang wordt het accepteren van Christus als een persoonlijke redder, het vreugde scheppen uit de eenheid met God (b.v. de Chassidim, de Heilige Rollen), of etische overwegin-

Vanwege dit streven naar een morele en intellectuele superioriteit is het maken van een fout weer zo gevaarlijk geworden, omdat: Indien u vindt dat ik ongelijk heb, hoe kan ik dan nog op u neerkijken? En indien ik niet meer op u kan neerkijken, kijkt u zeker op mij neer."

Daarop zijn onze menselijke relaties tegenwoordig gebaseerd, in onze maatschappij net zo goed als in onze gezinnen, waar broers en zusters, man en vrouw, ouders en kinderen op elkaar neerkijken omdat men iets verkeerd doet en waar iedereen met de moed der wanhoop probeert te bewijzen dat hij gelijk heeft en de ander ongelijk. Alleen diegenen die het niet meer kan schelen, kunnen zeggen: "U denkt dat U gelijk heeft maar ik heb de macht om U te straffen; ik doe wat ik wil en daar kunt U me niet van weerhouden." Maar natuurlijk blijft ons, terwijl we ons verslagen voelen door een klein kind dat ons de baas is en precies doet waar hij zin in heeft, nog één ding over: Wij weten tenminste dat wij gelijk hebben en hij ongelijk. Wanneer je voorzichtig probeert te zijn, als je je beoordelingsvermogen probeert te gebruiken, dan zit je niet te denken: "Ik zou deze fout niet moeten maken", je zult alleen maar proberen te doen wat de situatie eist. Maar iedereen die wordt gefascineerd door de mogelijkheid om een fout te maken, maakt er zeer waarschijnlijk een. Wanneer we te veel bezig zijn met het gevaar om een fout te maken heeft dat tot gevolg dat we maar al te gauw een fout maken. De beste manier om een fout te vermijden is datgene te doen, wat gebeuren moet en niet te denken aan de mogelijkheid van fouten.

In feite brengen alle mensen die zo wanhopig proberen een fout te vermijden, zichzelf in gevaar. De reden daarvoor is tweeledig; ten eerste: wanneer je over de fout denkt die je zou kunnen maken, doe je je zelf groot onrecht door jezelf te *ontmoedigen*. We weten dat ontmoediging de beste manier is om iets verkeerd te gaan doen. Om er nu voor te zorgen dat je iets goed doet, moet je vertrouwen hebben, *zelfvertrouwen*. Wanneer je denkt aan de fout die je zou kunnen maken, druk je

Dit is een typisch en noodzakelijk autoritair concept van medewerking. Medewerking betekent dus: *doe wat ik zeg!*

Nu lijkt mij dat onze tegenwoordige angst om fouten te maken niet te vergelijken is met de angst van ondergeschikten in een autocratische samenleving. Het lijkt me dat onze angst om fouten te maken een andere betekenis heeft. Het de uitdrukking van onze manier van leven, waarin het competitielement zo'n enorm belangrijke rol speelt. Waarom wordt het maken van een fout zo belangrijk? Niet vanwege de angst voor straf waaraan we eigenlijk helemaal niet denken, maar vanwege de *statusverlaging*, het belachelijk gemaakt worden, de vernedering die dit zou kunnen inhouden: "Indien ik iets verkeerd doe en u vindt dat ik iets verkeerd doe, dan ben ik niets meer waard. En indien ik niets meer waard ben, dan ben ik niet meer respectabel, dan heb ik geen status meer, dan zou u wel eens beter kunnen zijn dan ik. Wat een vreselijke gedachte!"

Ik wil beter zijn dan u, omdat ik boven u wil staan!

Dit speelt heel erg in de tegenwoordige tijd waarin zo veel andere tekenen van superioriteit zijn verdwenen, waarin de blanke niet meer zo trots kan zijn op zijn superioriteit omdat hij blank is, de man zich niet meer zo trots kan zijn op zijn superioriteit omdat hij een man is en neerkijkt op vrouwen, ze laten dit eenvoudig niet meer toe.

De superioriteit van geld is ook zo'n punt, omdat we het kunnen verliezen. De economische depressie van b.v. 1929 heeft dit aangetoond.

GELIJK HEBBEN.

Er is nog maar één gebied waarop we ons rustig superieur kunnen voelen, n.l. wanneer we gelijk hebben.

Het is een nieuw snobisme van intellectuelen: "Ik weet meer en daarom ben jij dom en sta ik boven jou."

Het is de superioriteit van moralisten: "Ik ben beter dan u, daarom sta ik boven u."

gen zoals de Gouden Regel (Leviticus 19:34), of "Heb uw naaste lief zoals uzelf" (Leviticus 19:8), of de uitspraak van de profeet Micha "Jahwe heeft u gezegd wat goed is, mens, en wat hij van u verlangt: Hij wil niets anders dan dat gij u houdt aan het recht dat gij de trouw eerbiedigt, en u tegenover uw God ootmoedig gedraagt. (Micha 6:8)

Hoe definieert een persoon de doelstellingen van godsdienst? "Dichter bij U, mijn God?" De dienstbaarheid aan God? De liefde van God? Het doen van goede daden? Grotere vervolmaking of heiligheid? Het verzekeren van een plaats in het hiernamaals? Het Zelf overstijgen? Of laat hij het vaststellen van deze doelstellingen over aan geestelijke autoriteiten en is hij deze gehoorzaam?

3. De persoonlijke voorstelling van de plaats van de mensheid in het universum en de psychologische beweging waartoe deze voorstelling leidt, bevat de derde existentiële sub-taak. "Oh Heer", vraagt de psalmist, "wat is de mens, dat Gij U verwaardigt hem te zien?" Een hoog ontwikkeld dier, antwoordt Sargent. Pascal ziet de mens als "niets, in vergelijking tot het oneindige en alles in vergelijking tot leegheid: een gemiddelde tussen alles en niets". "Geschapen naar Gods beeld" lezen we in Genesis 1:27. Voor Adler "betekent mens zijn, zich inferieur voelen". "In principe goed", beweert Rousseau. "In principe slecht", is Freud het met hem oneens, en "veelvormig, pervers". Belast met de erfzonde, volgens de katholieke leer. "Vastbesloten", zeggen Freud en Jung. "Met een vrije wil, creatief, strevend, wordend, zelf-verwerkeliijkend", werpen Allport, Maimonides, Rogers, Adler en Goldstein tegen. De mens is in staat tot verandering, genezing, redding omdat hij mens is, of omdat hij alleen kan veranderen omdat hij gelovig is, of door het uitvoeren van bepaalde religieuze of psychologische rituelen. Hier zijn slechts enkele van de begripsbenaderingen aangegeven, zoals ze ontwikkeld zijn door religie, filosofie en psychologie. Maar ieder van ons ontwik-

kelt onbewust een voorstelling van de mens die een leidraad is voor de relatie met hemzelf, zijn medemens, zijn God, als hij er een heeft, en met de wereld.

4. De vierde sub-taak waar mensen mee te maken hebben is gedeeltelijk religieus, gedeeltelijk filosofisch, gedeeltelijk praktisch: onsterfelijkheid. In theologische en filosofische context staan de onderscheiden vragen betreffende het bestaan van een hiernamaals, de aard van de ziel en diens voortbestaan na de dood, redding en eeuwige verdoemenis, centraal. In praktische zin trachten we onsterfelijkheid te bereiken door een schenking aan een universiteit, door buitengewone negatieve of positieve prestaties, door het baren van kinderen (en ze naar onszelf te vernoemen) en ze onze waarden en tradities in te prenten.

5. De fundamentele vraag bij de vijfde sub-taak heeft betrekking op de zin van het leven. Heeft het leven een inherente zin? Heeft het leven geen zin, of heeft het de zin die wij eraan geven? De zin kan berusten bij een abstractie als "Schoonheid is waarheid, ware schoonheid-dat is wat we kennen op aarde en alles wat we moeten kennen".

De christelijke theologie en Freud benadrukken de betekenis en bedoeling van de dood. De eerste herinnert de godvruchtigen eraan dat "wie het (leven) verliest, het zal behouden" (Lucas 17:33), terwijl volgens Freud, met zijn voorkeur voor fysieke en biologische analogieën, de doodsdrijf in de mens hen onverbiddelijk op de dood doet afsteveneren.

Veel mensen vinden de zin van het leven in lijden of door lijden. De beproevingen van Job, verteld in het Oude Testament, representeren de klassieke poging de zin van het lijden te doorgronden.

Het hoogtepunt van de ontwikkeling van deze zienswijze is het psychologische systeem dat bekend staat als "logotherapie", waarvan de grondlegger, Victor Frankl, de volgende betekenis vond terwijl hij in Auschwitz en

maar bezig met het probleem van hun eigen waarde en zelfevaluatie, zonder ooit de zekerheid te hebben helemaal te zullen voldoen, zelfs al zijn ze in de ogen van hun medemens erg succesvol.

Dat brengt ons dan bij de kernvraag voor diegenen die zo bezig zijn met hun zelfevaluatie. De kernvraag is het probleem van de fouten; het maken van een fout.

FOUTEN MAKEN.

Misschien moeten we eerst meer inzicht krijgen in de vraag hoe het komt dat mensen zich zo verschrikkelijk bezig houden met het gevaar dat het maken van een fout met zich mee brengt.

We kunnen in eerste instantie misschien naar onze traditie verwijzen, onze culturele traditie wel te verstaan.

In een autocratische maatschappij is het maken van een fout onvergeeflijk en onduldbaar. De koning, de meester, maakt eenvoudigweg nooit een fout, omdat hij het recht heeft precies te doen wat hij wil. En er is niemand die hem erop kan wijzen, dat hij iets verkeerd gedaan heeft, zonder dat hij het risico te lopen te worden onthoofd. Fouten kunnen alleen gemaakt worden door ondergeschikten. De enige die kan bepalen of wij een fout maken is de baas.

Het maken van een fout betekent derhalve dat men zich niet wenst neer te leggen bij de gestelde eisen: "Zolang je doet wat ik zeg kun je geen fouten maken, omdat ik gelijk heb. Zo is dat. Het maken van een fout betekent dus dat je niet doet wat ik je opdraag en dat neem ik niet van je: indien je iets verkeerd durft te doen, d.w.z. anders dan ik je heb opgedragen, kun je rekenen op een zeer zware straf. Voor zover je ook maar de illusie mocht koesteren dat ik niet in staat zou zijn om je te straffen, zal er wel iemand te vinden zijn, hoger dan ik, die er voor zal zorgen dat je wordt gestraft. Een fout is doodzonde. Met het maken van een fout haal je je het meest verschrikkelijke lot op de hals."

Wanneer je je in het verticale vlak beweegt ga je omhoog, vergroot je je kennis, vermeerder je je status, je respect, je prestige -misschien zelfs wel je inkomen- maar tezelfdertijd zal niemand die zich in het verticale vlak beweegt *alleen maar omhoog bewegen*.

Hij beweegt zich voortdurend op en neer, heen en weer. De ene dag, wanneer hij iets goeds doet, klimt hij een paar treden; het volgende moment, wanneer hij iets verkeerd doet, daalt hij weer een paar treden.

Dit is nou precies het vlak waarin onze tijdgenoten momenteel bewegen. De gevolgen hiervan zijn duidelijk. Iemand die zich in het verticale vlak beweegt, is er nooit zeker van dat hij de volgende morgen niet gedwongen zal worden een paar treden terug te doen. Daarom leeft hij voortdurend in spanning en met voortdurende angsten en zorgen. Hij is voortdurend kwetsbaar. Zodra het niet goed gaat daalt hij weer een paar treden, zo niet naar de mening van anderen, dan wel naar die van hemzelf.

De beweging in het horizontale vlak voltrekt zich heel anders. Iemand die zich beweegt in het horizontale vlak, beweegt zich voortdurend voorwaarts in de richting waarin hij zich wenst te bewegen. Indien er iets verkeerd gaat, vraagt hij zich af wat er aan de hand is, probeert hij een oplossing te vinden en het te herstellen. Hij wordt hiertoe nauwelijks gemotiveerd door belangstelling. Indien de motivatie erg sterk is, kan hij soms zelfs enthousiast zijn. Hij denkt niet na over zijn eigen zelfevaluatie; hij stelt meer belang in wat hij aan het doen is, dan in wat het hem zelf zal opleveren. Hij is geïnteresseerd in zijn eigen functioneren in plaats van zich bezig te houden met zijn status en prestige.

Zo zien we hoe aan de ene kant, n.l. op het horizontale vlak, er het verlangen bestaat om nuttig te zijn. In het verticale vlak hebben we het verlangen om onszelf te evalueren vanuit de voortdurende angst om iets verkeerd te doen. En toch zijn de meeste mensen, gestimuleerd als ze daarin worden tegenwoordig door de maatschappelijke waarde die wij toekennen aan sociale wedijver, *alleen*

Dachau gevangen zat: "In een laatste krachtadig protest tegen de wanhoop die de dreigende dood bracht, voelde ik mijn geest het omhullende duister doorboren. Ik voelde hem de hopeloze, zinloze wereld ontstijgen en ergens vandaan hoorde ik een glorieus "ja" in antwoord op mijn vraag naar het bestaan van een uiteindelijk doel". Niettemin steken Frankl's opvattingen scherp af bij die van andere existentialisten die de zinloosheid van het leven en de wanhoop van de mensheid over het bestaan en de frustratie daarover, benadrukken. Voor Christenen kan de zin van het leven gevonden worden in het lijden, de kruisiging en de wederopstanding van Christus. Varianten op deze zienswijze hebben betrekking op het brengen van offers, zelf-opoffering, onthouding of zelf-kastijding, zoals ingesteld in religieuze gemeenschappen als de Trappisten.

Een beschrijving van de zin door zelf-kastijding bereikt ons via een non die achtentwintig jaar in een klooster leefde en permissie kreeg om naar de buitenwereld terug te keren. Zij beschrijft een Iers priester, die gedood werd tijdens de eerste wereldoorlog, die de overtuiging had dat God van hem volledige opoffering eiste, altijd en in alles, t.a.v. ieder menselijke vreugde en comfort, en het aanvaarden -zonder zijn gezondheid of werk eronder te laten lijden- van alle mogelijke ongemak of pijn. Dit was waarlijk opoffering met een intensiteit, een "leegmaken van het zelf", die het mogelijk moest maken dat Gods genade in een heftige stroom kon toevloeien..."

Het is echter interessant op te merken dat de buitengewone boetedoening van de heiligen niet zo zeer het vervullen van een wens tot hun eigen zaligmaking was, als wel een geweldige drang tot hulp en redding en, indien mogelijk, boetedoening voor de zonden en het lijden van een wereld die grotendeels de ware intentie van God vergeten was.

Diametraal daartegenover staan de voorstanders van het hedonisme, die de zin van het leven vinden in het beleven van genoegens. In de derde eeuw voor onze jaartelling huldigde Epicurus het standpunt dat het

streven naar genoegens de zin aan het leven gaf. Geen enkel genoegens zelf gaf deze zin want de enige "echte" genoegens waren permanente, intellectuele genoegens. Tijdelijke genoegens, zoals lichamelijke, moesten alleen toegelaten worden voor zover ze de intellectuele niet belemmerden. In de 18e eeuw nam Rousseau een hedonistisch standpunt in toe hij beweerde:

"...de liefde voor het welzijn is de enige menselijke drijfveer..." Later in dezelfde eeuw verklaarden de grondleggers van onze grondwet dat een van onze onvervreembare rechten "het streven naar Geluk" is, een uitspraak die door rokkenjagende studenten uitgelegd is als "het geluk van het najagen".

De afwijzing door Longfellow van zowel het lijden als het beleven van genoegens als doelen en een zinvol leven, anticipeert op een andere zin van het leven - de zin vinden door zelfverwerkelijking. In "Een psalm voor het leven" zegt hij:

Niet vermaak of verdriet is onze bestemming of onze weg, maar ons zó te gedragen, dat iedere volgende dag ons verder brengt dan vandaag.

Goldstein noemt dit zelfverwerkelijking. Rogers neemt eenzelfde standpunt in als Goldstein. Adler en Allport gebruiken beiden de term "vervulling". Adler schrijft "ik zou willen benadrukken dat het leven van de menselijke ziel niet een 'er zijn' is, maar een 'worden'". Het verstoren van dit proces, dat veel psychologen zien als de kern van het neurotische proces, werd "de hang naar macht" - "het streven naar superioriteit", "het zoeken naar roem", genoemd.

Sommigen geven zin aan hun leven door "overwinnen". B.v. Clifford Beers overwon zijn geestesziekte en legde de grondslag voor de beweging voor geestelijke gezondheid in de V.S. Anderen voelen zich onweerstaanbaar aangetrokken tot het beklimmen van bergen "omdat ze er zijn".

De wetenschapper vindt de zin van het leven in het overwinnen van ziekte, in het veroveren van de ruimte, in het ontrafelen van de mysteries van de natuurkunde. In een onthullende autobiografische schets, analyseert

zijn, is de zorg voor hun eigen prestige. Ze zijn goed in het belang van hun eigen zelfevaluatie. Iedereen die werkelijk belang stelt in anderen, in hun welbevinden, zal helemaal geen tijd hebben of belang stellen in het zich bezighouden met de vraag hoe goed hij zelf wel is.

Om dat wat verder uit te leggen, zou ik u willen wijzen op twee manieren waarop men zich op maatschappelijk terrein kan bewegen; twee manieren van werken; twee manieren waarop men zich op iets toe kan leggen. We kunnen daarbij het horizontale en het vertikale vlak onderscheiden. Wat bedoel ik hiermee? Sommige mensen bewegen zich geheel en anderen zich gedeeltelijk op bepaalde gebieden in het horizontale vlak. Dat betekent dat, wat ze ook doen, *ze zich richten op anderen*; ze willen wat voor anderen doen, ze zijn in anderen geïnteresseerd, *ze functioneren alleen maar*.

Dat kan duidelijk worden onderscheiden van een andere motivatie van waaruit mensen zich bewegen in het vertikale vlak. Wat ze ook doen, *ze doen het omdat ze hoger of meer willen zijn, omdat ze beter willen zijn*.

In feite kunnen zowel ontwikkeling als het leveren van bijdragen in elk van beide vlakken geschieden; er zijn mensen die iets goed doen omdat ze er plezier in hebben en anderen die iets goed doen omdat ze dan kunnen bewijzen, hoe goed ze wel zijn. Zelfs de menselijke vooruitgang hangt waarschijnlijk net zo goed af van de bijdragen van diegenen die verder willen komen in het horizontale vlak als van diegenen die dat willen in het vertikale vlak. Velen van hen hebben zich voor de mensheid enorm verdienstelijk gemaakt, hoewel ze hiertoe slechts werden gedreven door de behoefte te bewijzen hoe goed ze wel waren, terwijl ze uit waren op hun eigen superioriteit. En anderen hebben ook veel goeds gedaan zoals we het wel noemen op een omhoogzuchtige manier, zonder daarbij rekening te houden met wat het hen zou kunnen opleveren.

En toch is er een wezenlijk verschil in de manier waarop dingen worden gedaan, al naar gelang je je in het horizontale dan wel in het vertikale vlak beweegt.

schien moeten we ook wel zo handelen.

Iets waar we ons niet zo vaak van bewust zijn is het feit dat al deze absolute waarden *er niet meer zijn* in een maatschappij die democratisch is geworden. Absolute waarden zijn alleen maar mogelijk als er autoriteit is die bepaalt wat goed en wat verkeerd is. Wat onszelf betreft, in ons privéleven zijn we zelf een dergelijke autoriteit geworden omdat elk van ons bepaalt wat goed, wat slecht, wat waar en onwaar is. Maar wanneer een dergelijke stelling moet worden gegeneraliseerd komen we in moeilijkheden. Wat voor de één goed is, kan voor de ander slecht zijn. Wat voor de één goed en mooi is, hoeft dat niet zijn voor een ander.

Omdat de autoritaire orde in onze maatschappij aan het verdwijnen is, verliezen we meer en meer de autoriteiten die absolute oordelen kunnen vellen. We komen in een wereld terecht waarin zelfs de wetenschap zich moet aanpassen. De mechanische wetenschap in de 17e en de 18e eeuw had nog de indruk dat men makkelijk waarheid en onwaarheid van elkaar kon onderscheiden; dat de waarheid moest worden gevonden, ondanks de waarschuwing van filosofen als Kant dat de werkelijkheid niet kan worden waargenomen, dat alles alleen maar een benadering van de werkelijkheid is.

Zo zijn we tegenwoordig van oordeel dat goed en kwaad ook maar benaderingen zijn. We kunnen alleen maar wat nader tot het juiste komen en duidelijker zien of iets niet helemaal juist is. Maar het absolute juiste bestaat niet langer. Op dezelfde manier kunnen we ook niet meer dromen over het vinden van de absolute waarheid.

Elke waarheid is een benadering tot het moment waarop een betere waarheid wordt gevonden.

STREVEN NAAR "GOED ZIJN".

Ik ben ontzettend veel mensen tegengekomen die ijverig proberen "goed" te zijn, maar het lukte me niet om te zien dat ze dat deden in het belang van anderen. Wat ik ontdekte in de mensen die zo ijverig proberen goed te

Adler hoe hij zijn loopbaan koos - die van een dokter, toegewijd aan het overwinnen van de dood. Het verwrongen equivalent van "zin geven door overwinnen" kan worden gezien in diegenen die slechts zin vinden in krijgen, nemen, bezitten, manipuleren, beheersen en veroveren.

Voor weer anderen geeft de kans om een bijdrage aan de gemeenschap te leveren, zin aan het leven. Daarmee nauw verbonden is het zin geven d.m.v. het werk. Het wegwijzen van gepensioneerden is een voorbeeld van het verliezen van interesse in het leven als het werk er niet meer is.

In de vijftiger jaren bracht een populair lied de boodschap dat het belangrijkste wat je in een leven leert is, binninnen en bemind worden. Dit idee vindt weerklank in de volgende uitspraak van Frankl: "Toen bevatte ik de betekenis van het grootste geheim dat menselijke gedachte en geloof moeten leren: *De mens wordt gered door liefde en vanuit liefde.* De vervoering van onze dichters en componisten over dat liefde alles is, dat liefde alles overwint, hoeft hier niet herhaald te worden. Drie vormen van liefde kunnen hier onderscheiden worden - de liefde van God, de liefde van mensen voor elkaar en de liefde voor het leven. "Gij moet Jahwe uw God binninnen met heel uw hart, met heel uw ziel en met al uw krachten" lezen we in Deuteronomium 6:5, en voor de vrome mens betekenen deze liefde en de kans om Hem te dienen de zin van het leven. De Gouden Regel had in het voorgaande al even onze aandacht. Fromm geeft een schitterende uiteenzetting van liefhebben vanuit een psychologisch gezichtspunt.

Voor Adler bestaat liefde als component van het menselijk sociaal gevoel. Zo verheft Adler liefde tot de voor hem belangrijkste waarde van de mensheid: sociale betrokkenheid.

"Er kan gemakkelijk aangetoond worden, dat liefde en huwelijk aan de kant van coöperatie in het algemeen belang staan, niet alleen voor het welzijn van slechts twee mensen, maar ook voor het welzijn van de mensheid." Adlers toewijding aan het centraal stellen van liefde en coöperatie als zingeverers aan het leven, weerspiegelt de

overtuiging van Marcus Aurelius dat "we gemaakt zijn voor samenwerking, als voeten, handen, oogleden, als boven- en ondergebit."

Het centraal stellen van God geeft een zinvolle dimensie aan de levens van veel mensen. We hebben al gerefereerd aan de liefde van God. Velen voegen aan de liefde van God de dienstbaarheid aan God toe, zoals de volgelingen van Billy Graham de zin van het leven vinden door Christus te aanvaarden als hun persoonlijke Redder. Contemplatie over God verschaft zin voor kloosterlingen. Iedere persoonlijke ontmoeting met God, door aanvaarding, verbondenheid, eredienst, persoonlijk gebed, of "wonderen", kunnen zin aan het bestaan geven.

Als sociale geborgenheid de sleutel is tot iemands thuisvoelen op aarde, dan is kosmische geborgenheid zijn tegenhanger in het existentiële rijk. Je thuisvoelen in de wereld verschaft de "ware zin aan het leven" voor de "wereldburgers".

Voorgaande bespreking is er een uitvoerig bewijs van, dat Adlerianen eerder van vijf dan van de drie gebruikelijke levenstaken zouden moeten spreken. Dit kan worden gedaan zonder Adlers ideeën geweld aan te doen. We hebben geprobeerd duidelijk te maken dat Adler het bestaan van deze taken erkende, alhoewel hij ze formeel niet in zijn theoretische formuleringen opnam.

DE MOED OM ONVOLMAAKT TE ZIJN.

door: Dr. Rudolf Dreikurs.
verslag van een rede van Dreikurs, uitgegeven
door Elk Grove Unified School District, Californië,
vertaald door W.v.d.Velden.

Ik wil vandaag maar één aspect van onze psychologische oriëntering aan de orde stellen en ter overdenking en beschouwing aanbevelen, n.l.:

DE MOED OM ONVOLMAAKT TE ZIJN.

In dit onderwerp schijnt een aantal basisproblemen die we tegenkomen besloten te liggen. In dit ene onderwerp hebben we het over onze cultuur, over de behoefte aan heroriëntering in een veranderende cultuur; we hebben het over de basisproblemen van het onderwijs en tenslotte hebben we hier een gebied waar we uiteindelijk zouden kunnen leren om beter met onszelf om te gaan.

ONZE CULTUUR.

We kunnen wel zeggen dat de drang naar volmaaktheid tegenwoordig hoogtij viert. Een groot aantal mensen probeert tegenwoordig nadrukkelijk "goed" te zijn en goed te doen. Slechts een gering aantal psychiaters beseft misschien hoe hoog de eisen zijn dat een dergelijk verlangen aan ons stelt, een verlangen dat zo hoog wordt gewaardeerd door onze medemensen en de samenleving. Dus zou het wel eens aanmatigend kunnen zijn ons af te vragen welk recht we hebben om ons te bemoeien met het verlangen van de mensen om gelijk te hebben, goed te doen en volmaakt te worden.

Tot op zekere hoogte kunnen we zelfs het begrip en de term "God" als het idee van volmaaktheid beschouwen. In feite hangt de vraag naar wat rechtvaardig is zeer nauw samen met de eis het recht te hebben om het goede van het verkeerde te mogen onderscheiden, door het verkeerde te straffen en het goede misschien zelfs te belonen. Het hebben van morele standaarden is onmogelijk zonder een duidelijk onderscheid tussen goed en kwaad, waarbij het goede gestimuleerd moet worden.

Laten we eerst één ding wel vaststellen: goed en fout zijn oordelen. In veel gevallen zijn het waarde-loze oordelen. Goed en kwaad kunnen alleen maar duidelijk gedefinieerd worden wanneer we het hebben over absolute waarden. Alleen absolutistisch kunnen we zeggen: dit is goed en dit is kwaad. Er zijn veel mensen die vanuit onze culturele traditie nog steeds op zoek zijn naar absolute waarden. Waarheid is iets absoluuts; iets is goed of slecht, waar of onwaar, volgens ons. En mis-